

DEN LILLE KØBSTAD MED NATURHAVN

EBELTOFT KULTURMILJØ

Geografi: Syddjurs Kommune, Region Midtjylland

Bytype: Lille købstad

Landskabelig placering: Skubbet morænelandskab

Anlagt: Antagelig før 1250

Købstadsprivilegier: Formentlig ca. 1200

Temaer: Fiskeri, søfart, handel og landbrug

Karakteristiske træk:

- Det middelalderlige gadeforløb med hovedgaden, der deler sig i to ved det gamle rådhus, så gadestrukturen får en Y-form
- Udsigten over Ebeltoft Vig
- Tangdigerne ved Strandvejen
- Det kuperede terræn, som på mange huse afspejles i høje sokler, der kan optage terrænfaldet, og trapper til hoveddøren
- Den sammenhængende, homogene bebyggelse i en eller to etager
- De mange bindingsværkshuse fra 1600-1800-tallet
- Det gamle rådhus i bindingsværk med det trekantede torv foran og det yngre, kvadratiske torv mod vest
- Ebeltoft Kirke med oprindelse i middelalderen og spir fra 1700-tallet
- Købmandsgårde mod nord ned mod stranden og mindre huse især mod øst og syd
- De grønne haver bag husene
- Brostens- og pigstensbelagte gader og pladser i stort set hele den gamle bymidte

KULTURMILJØETS FORTÆLLING

Kulturmiljøet i Ebeltofts bymidte opleves som en utrolig helstøbt og sammenhængende helhed, hvor alt fra facader, gadebelægninger og byens inventar til byens overordnede plan og bebyggelse er med til at formidle købstadens forandring fra middelalderen og frem til det 19. århundrede.

Ebeltoft fortæller historien om købstaden ved den østjyske kyst med et lille og forholdsvis magert opland, hvor landbrug og søfart spillede en stor rolle. De store kongelige skove på Djursland har haft betydning for byens skibsfart med tømmer og brænde i 1600-tallet. Adgangen til tømmer viser sig også i de mange huse med et rigt og kraftigt bindingsværk.

BÆRENDE BEVARINGSVÆRDIER

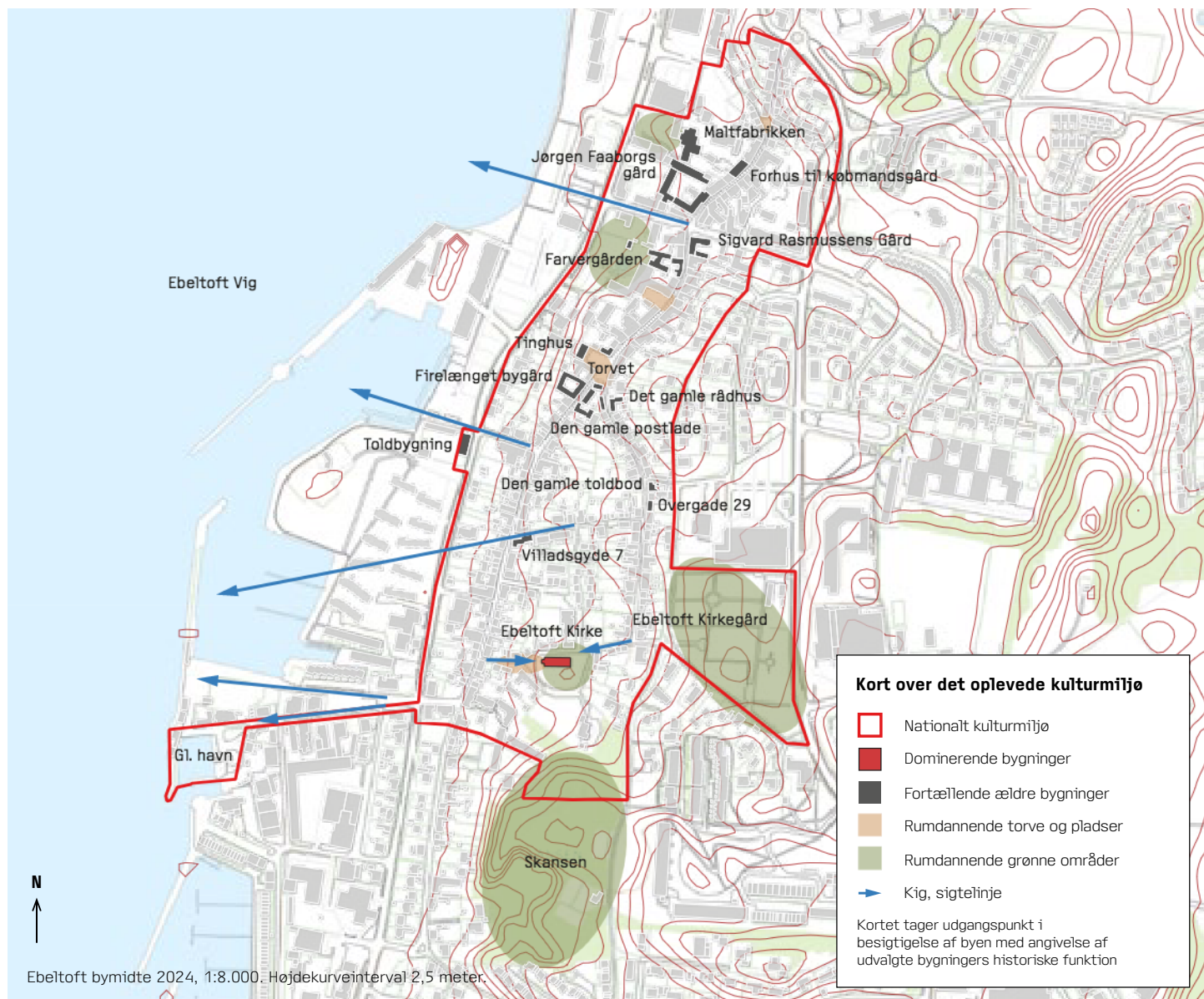
Ebeltoft er udpeget som nationalt kulturmiljø, fordi byen i høj grad har bevaret den lille købstads karaktertræk, i gadenettet såvel som i bygninger og detaljer.

De bærende bevaringsværdier knytter sig til den senmiddelalderlige byplan, der er bevaret stort set intakt, og den homogene bebyggelse med en del huse fra 1600-1800-tallet, der følger det bugtende gadeforløb og det kuperede terræn. De relativt mange bevarede bindingsværksbygninger fra 1600-1800-tallet fortæller om den beskedne vækst i perioden og har en særlig stor betydning for den historiske bymidtes særegne karakter. Byens to pejlemærker, kirken mod syd og Maltfabrikken mod nord, står i kontrast til den lave bebyggelse på en til to etagers højde og definerer tilsammen byens profil. Denne er ligeledes vigtig for forståelsen af kulturmiljøets fortælling.

Også byens smukt bearbejdede overflader som gadebelægninger, facader og tagflader er værdifulde for kulturmiljøet – heriblandt variationen mellem det markante bindingsværk og de pudsede facader i forskellige farver, kalkede overflader, de høje sorttjærede sokler, de mange røde tegltage og ikke mindst de taktile brostens- og pigstensbelægninger, som strækker sig gennem stort set hele den historiske bymidte som et stort sammenhængende tæppe. Sammen med detaljer som de diskrete ældre gadelamper er det hele med til at skabe et stærkt helhedspræg i bymiljøet.

Bindingsværk og gadebelægninger med bro- og pigsten understøtter det helstøbte kulturmiljø i Ebeltoft. Tv. i billedet Overgade 5-9 fra 1850. Th. i billedet ses den gamle postlade fra omkring år 1700, begge fredet.

Torvet med det gamle rådhus fra 1789 og hovedgaden, der deler sig i Overgade til venstre og Nedergade til højre for rådhuset.

EKSISTERENDE BESKYTTELSE OG REGISTRERING

Værdifuldt kulturmiljø i kommuneplan: Ja

Bevarende lokalplan: Ja

Antal fredede bygninger: 23; bl.a. Ebeltoft gl. Rådhus (Torvet 2A) og flere store gårde (Adelgade 13-15, 25-29, 28-32, 39-41 og Juulsbakke 6)

Bygninger med høj bevaringsværdi: 39

Beskyttede fortidsminder: 1; skanse

Kulturarvsareal*: De ældste oplysninger om byen Ebeltoft stammer fra de første købstadsprivilegier givet af Erik Menved den 21. januar 1301. Kun nogle få mønter fra 1260 fundet under gulvet i Ebeltoft Kirke antyder, at byen har eksisteret endnu længere tilbage. Den egentlige middelalderby har sandsynligvis været placeret umiddelbart omkring kirken og den ældste havn lige vest for kirken. Skønmæssigt har middelalderbyen strakt sig ca. 400 m nord for og 400 m syd for kirken. I østvest retning har byen formodentlig kun strakt sig ca. 150 m øst for og 150 m vest for kirken

Kommuneatlas/bygningsregistrant: Kommuneatlas for Ebeltoft Kommune, 1999. Bevaringsplan Ebeltoft, 1970

Bygningsforbedringspulje/bevaringsfond: Nej

Bevaringshistorik: I 1932 stiftes Ebeltoft-Fonden. Byrådet vedtager i 1963 en bygningsvedtægt, hvorefter byggetiladelser inden for den gamle bydel kan gøres betingede

* Et kulturarvsareal er et arkæologisk interesseområde med skjulte fortidsminder, der så vidt muligt bør bevares i jorden. Kulturarvsarealer er ikke fredede områder. Se i øvrigt: www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/

UDDRAG AF BEVARENDE LOKALPLAN FOR EBELTOFT MIDTBY

"Det er Ebeltoft midtbys bygninger, haver, gårdspladser og gadenet, der først og fremmest karakteriserer byen. Der er tale om historiske træk, som er bevaret gennem mange århundreder og det er netop herved, at "Købstaden Ebeltoft" er kendt og elsket i vide kredse.

(...)

Byens lidt afsides beliggenhed har betydet, at her i lange perioder er sket en forholdsvis beskeden udvikling, og blandt andet derfor er byens middelalderlige gadenet forblevet uændret. Der har ikke været økonomi til de store forandringer, og det nybyggeri der fandt sted, blev udført uden at overskride den eksisterende bebyggelses proportioner og stil.

(...)

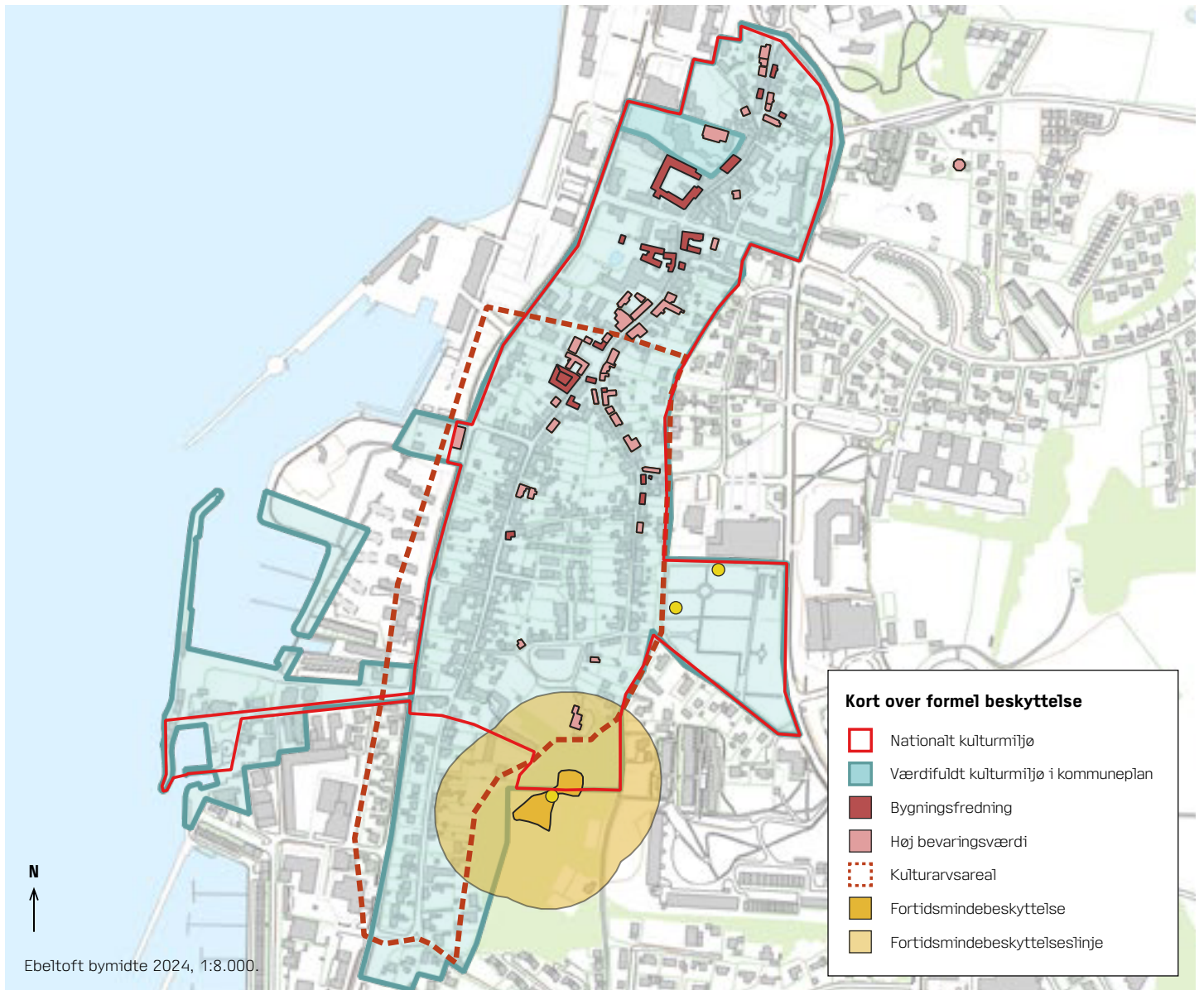
Det er dog ikke mindst antallet af bindingsværkshuse der giver Ebeltoft midtby en særlig karakter. Disse huse er overvejende opført i én etage og kan tidsmæssigt deles op i en ældre og en yngre gruppe. De ældste bevarede bindingsværkshuse stammer fra 1600-tallets slutning og 1700-tallets begyndelse. De yngre er fra perioden ca. 1800 til 1900."

Overgade med kig mod den gamle tolbod på Overgade 23 på hjørnet af Kurveleddet, opført som beboelse i slutningen af 1600-tallet, fredet.

Grundmuret forhus i 14 fag til højre i billedet - del af en tidligere købmandsgård, Adelgade 39-41, opført 1854, fredet.

Sigvard Rasmussens Gård, Adelgade 28-32, opført og udbygget mellem 1600- og 1800-tallet, fredet.